

ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА, ЗАМЕНАРИВАЊА И ЗЛОСТАВЉАЊА

ОБЛИЦИ НАСИЉА И ЗЛОСТАВЉАЊА

Насиље се дефинише као сваки облик једанпут учињеног или поновљеног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства деце/ученика. Насиље може имати различите форме:

Физичко насиље се односи на понашање које доводи до стварног или потенцијалног телесног повређивања детета/ученика. Примери физичког насиља су: ударање, шутирање, гурање, шамарање, чупање, дављење, бацање, гађање, напад оружјем, тровање, паљење, посипање врућом водом, ускраћивање хране, сна и сл.

Емоционално/психолошко насиље односи се на оно понашање које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког и емоционалног здравља и достојанства детета/ученика. Односи се и на ситуације у којима се пропушта обезбеђивање прикладне и подржавајуће средине за здрав емоционални и социјални развој у складу са потенцијалима детета/ученика. Емоционално насиље и злостављање обухвата поступке којима се врши омаловажавање, етикетирање, игнорисање, вређање, уцењивање, називање погрдним именима, оговарање, подсмевање, исмејавање, неприхватање, изнуђивање, манипулисање, претња, застрашивање, ограничавање кретања деце/ученика, као и други облици непријатељског понашања.

Искључивање из групе и дискриминација представљају **социјално насиље**. Односи се на следеће облике понашања: одвајање детета/ученика од других на основу различитости, довођење у позицију неравноправности и неједнакости, изолацију, недружење, игнорисање и неприхватање по било ком основу.

Сексуално насиље и злоупотреба деце/ученика подразумева њихово укључивање у сексуалну активност коју она не схватају у потпуности, за коју нису развојно дорасла (не прихватају је, нису у стању да се са њом сагласе) и која има за циљ да пружи уживање или задовољи потребе друге особе. Сексуалним насиљем сматра се : сексуално узнемиравање – ласцивно коментарисање етикетирање, ширење прича, додиривање, упућивање навођење или приморавање детета/ученика на учешће у сексуалним активностима; било да се ради о контактним (сексуални однос, сексуално додиривање и сл.) или неконтактним активностима (излагање погледу, егзибиционизам и сл.); коришћење деце/ученика за проституцију, порнографију и друге облике сексуалне експлоатације.

Развој савремених комуникационих технологија доводи до појаве **насиља коришћењем информационалних технологија** (електронско насиље): поруке послате електронском поштом, СМС- ом, ММС-ом, путем веб-сајта (веб сите), четовањем, укључивањем у форуме, искључивањем из форума, групних четова и сл. Злоупотреба деце/ученика представља све што појединци и институције чине или не чине, а што директно утиче или индиректно шкоди деци/ученицима или им смањује могућност за безбедан и здрав развој и доводи их у немоћан, неравноправан и зависан положај у односу на појединце и установу.

Занемаривање и немарно поступање представљају случајеве пропуштања установе или појединца да обезбеде услове за правилан развој детета/ученика у свим областима, што, у противном, може нарушити његово здравље, физички, ментални, духовни, морални и друштвени развој. Занемаривање представља и пропуст родитеља, усвојиоца или стараоца, односно друге особе која је преузела одговорност или обавезу да негује дете/ученика, да обезбеди услове за развој по питању: здравља, образовања, емоционалног развоја, исхране, смештаја и безбедних животних услова у оквиру разумно расположивих средстава породице или пружаоца неге, што изазива или може са великом вероватноћом нарушити здравље детета или физички, ментални, духовни, морални и његов социјални развој. Ово обухвата и пропусти у обављању правилног надзора и заштите детета од повређивања у оноликој мери у којој је то изводљиво.

Експлоатација деце/ученика односи се на њихов рад у корист других особа и/или установе. Она обухвата и киднаповање и продају деце у сврху радне или сексуалне експлоатације. Ове активности имају за последицу нарушавање физичког или менталног здравља, образовања, као и моралног, социјалног и емоционалног развоја детета/ученика.

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ И ЦИЉЕВИ

Основни принципи на којима је заснован Програм, који уједно представљају и оквир за деловање, јесу:

- право на живот, опстанак и развој;
- најбољи интерес детета;
- недискриминација и
- учешће деце;

Општи циљ програма је унапређивање квалитета живота ученика применом:

- мера превенције за стварање безбедне средине за живот и рад ученика;
- мера интервенције у ситуацијама када се јавља насиље, злостављање и занемаривање у установи

Специфични циљеви у превенцији

1. Стварање и неговање климе прихватања, толеранције и уважавања;
2. Укључивање свих интересних група (деца, ученици, наставници, стручни сарадници, административно и помоћно особље, директори, родитељи, старатељи, локална заједница) у доношење и развијање програма превенције;
3. Подизање нивоа свести и повећање осетљивости свих укључених у живот и рад установе за препознавање насиља, злостављања и занемаривања;
4. Дефинисање процедура и поступака за заштиту од насиља и реаговања у ситуацијама насиља;

5. Информисање свих укључених у живот и рад установе о процедурама и поступцима за заштиту од насиља и реаговање у ситуацијама насиља;
6. Унапређивање компетенција наставног и ваннаставног особља, деце, ученика, родитеља, старатеља и локалне заједнице за уочавање и решавање проблема насиља, злостављања и занемаривања

Специфични циљеви у интервенцији

1. Спровођење поступака и процедура реаговања у ситуацијама насиља, заустављање насиља, осигуравање безбедности учесника (оних који трпе, чине или сведоче), смањивање ризика од понављања, ублажавање последица за све учеснике и праћење ефеката предузетих мера
2. Успостављање система ефикасне заштите деце у случајевима насиља;
3. Стално праћење и евидентирање врста и учесталости насиља и процењивање ефикасности програма заштите;
4. Ублажавање и отклањање последица насиља и реинтеграција детета/ученика у заједницу вршњака и живот установе;
5. Саветодавни рад са децом/ученицима који трпе насиље, који врше насиље и који су посматрачи насиља;

ПРЕВЕНТИВНЕ АКТИВНОСТИ				
Активност	Носилац активности	Исходи	Начин праћења/доказ	Време
Упознавање са <i>Посебним протоколом поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање и Правилником о Протоколу</i> , основним појмовима, поступцима и процедурама - Савет родитеља, родитељи, сви запослени, ученици	Секретар, директор, одељењске старешине, старешине, Тим за заштиту	Запослени, родитеља и ученици ће бити упознати са процедурама и поступцима за заштиту од насиља и оспособљени за правилно реаговање у ситуацијама насиља;	Записници са Савета родитеља, записници Тима за заштиту, записници са родитељских састанака и одељењских заједница. Имена чланова Тима за заштиту су видљиво истакнута у школском простору Јавно истканути и видљиви кораци за поступање у ситуацијама насиља (коме се обратити, како реаговати)	Септембар, по потреби
Ангажовање постојећих ресурса у образовноваспитним установама за	Директор	Функционисање мреже за решавање проблема	На нивоу установе формиран је Тим за заштиту од дискриминације, насиља, занемаривања и злостављања (Тим за заштиту)	Септембар

стварање безбедног и подстицајног окружења		насиља у складу са Протоколом Обезбеђивање заштите детета и ученика, родитеља и свих запослених од насиља, злостављања и занемаривања.	Имена чланова Тима видљиво истакнута у школском простору	
Усклађивање постојећих подзаконских аката установе: - Правила о понашању ученика - Правилника о материјалној и васпитно – дисциплинској одговорности	Секретар Директор	Дефинисање процедура и поступака за заштиту од насиља и реаговања у ситуацијама насиља	Увид у подзаконске акте установе	Септембар - октобар
Дефинисање правила понашања и последица кршења правила.	Одељењске старешине у сарадњи са Тимом за заштиту	Стварање и неговање климе прихватања, толеранције и уважавања и укључивање ученика у доношење и развијање програма превенције	Правила видљива и јавно истакнута	Септембар - октобар
Дефинисање улога и одговорности у примени процедура и поступака тј. успоставити ланац одговорности: - руководства, - чланова тима, - дежурних наставника, - предметних наставника, - одељењских старешина,	Директор Тим за заштиту	Успостављен је систем ефикасне заштите деце у случајевима насиља, формирана је унутрашња заштитна мрежа и успостављен ланца одговорности у ситуацијама насиља	Успостављен је ланац одговорности у примени поступака и процедура – записник Тима и увид у школска акта	Трајно

• осталих запослених у школи.				
Обезбеђивање простора у којима бораве ученици унутар образовно-васпитне установе и у непосредном окружењу.	Директор	Креирано је безбедно окружења за ученике	Школски простор је безбедан	Трајно
Избор садржаја и начина рада ради стицања квалитетних знања и вештина и формирање вредносних ставова за узајамно разумевање, уважавање различитости, конструктивно превазилажење сукоба у оквиру ЧОС-а и других наставних и ваннаставних активности (радионице, трибине, презентације и сл.)	Одељењске старешине, наставници, предметени наставници, Ученички парламент, педагог, психолог, Тим за заштиту	У наставне и ваннаставне активности су уведени садржаја и метода рада за развој подстицајне и безбедне средине	Записници одељењске заједнице. Увод у писане припреме часова/радионица. Подношење извештаја/ евалуација реализованих активности. Фотографије, панои и други родукти реализованих радионица/часова/активности,	Трајно
Умрежавање свих кључних носилаца превенције насиља (Савет родитеља, Школски одбор, Ученички парламент, Наставничко веће)	Директор Тим за заштиту	Унутрашња заштитна мрежа ефикасно функционише	Записници са седнице Савета родитеља, Школског одбора, Наставничког већа, извештај о раду Ученичког парламента	Трајно
Превенција дигиталног насиља и ризичног понашања ученика приликом употребе информационо – комуникационих технологија	Одељењске старешине и сви запослени, стручна служба, Тим за заштиту	Ученици су упознати са потенцијалним ризима информационо – комуникационих технологија и оспособљени су за њихово	Писане припреме за планиране радионице, записници/евиденција са Часа одељењског старешине, фотографије и радови ученика	У току школске 2025/2026.

		безбедно коришћење (лозинке, дељење личних података, података, начин комуникације, заштита приватности, итд.)		
Упознавање ученика и родитеља са основним појмовима феномена трговине људима, превенција и заштита ученика у школи од трговине	Одељењске старешине Ученички парламент Савет родитеља Тим за заштиту Стручни сарадници		Реализовање радионица, трибина, предавања, израда флајера, постера, панoa Обележен 18. октобар Записници/извештаји/ Фотографије/радови ученика	
Обезбеђивање превентивне и заштитне улоге школског спорта и спортских активности у заштити ученика	Наставници физичког васпитања	Ученици увиђају значај и бенефите фер плеј игре	Одржана два фер плеј турнира	Октобар и мај
Стручно усавршавање запослених у области превенције насиља, занемаривања и злостовљања	Сви запослени	Унапређене су компетенције наставног особља за уочавање и решавање проблема насиља, злостављања и занемаривања	Сертификати. Дисеминација унутар установе.	Новембар
Извештавања органа установе о остваривању и ефектима програма заштите	Директор, психолог, Тим за заштиту	Прате се и евидентирају врсте и учесталост насиља и врши се процена ефикасности програма заштите	Извештаји и записници органа установе	Два пута годишње

ИНТЕРВЕНТНЕ АКТИВНОСТИ				
Активност	Носилац активности	Исходи	Начин праћења/доказ	Време
Индивидуално-саветодавни рад са ученицима који су актери у ситуацијама насиља (жртве, починиоци насиља)	Одељењски старешина, педагог, психолог	Ублажавају се и отклањају последице насиља и постиже се реинтеграција детета/ученика у заједницу вршњака и живот установе;	Педагошка евиденција, досије ученика	Током године, по потреби
Рад са одељењским заједницама кроз држање радионица на тему насиља и дискриминације у складу са могућим насилним ситуацијама у школи/одељењу	одељењске старешине, стручни сарадници, чланови тима за насиље, вршњачки едукатори	Ублажавају се и отклањају последица насиља и код ученика се формирају вредносни ставови за узајамно разумевање, уважавање различитости и конструктивно превазилажење сукоба	Материјали и продукти са одржаних часова	Током године према плану рада ЧОС-а
Поступање по корацима предвиђеним Посебним протоколом	Тим за заштиту, педагог, психолог, одељењски старешина, директор, секретар	Поступци и процедуре реаговања у ситуацијама насиља се правилно спроводе	Евиденција, протоколи, педагошка документација	Током године
Сарадња са одговарајућим службама (полиција, јавни тужилац, Центар за социјални рад, Дом здравља, Школска управа и др. по потреби	Тим за заштиту, директор, секретар	Поступци и процедуре реаговања у ситуацијама насиља се правилно спроводе	Позиви, разговори, акције, документација	Током године (по потреби)

Континуирано евидентирање случајева насиља и дискриминације	Тим за заштиту, сви запослени,	Поступци и процедуре реаговања у ситуацијама насиља се правилно спроводе	Евиденција, попуњавање предвиђених образаца образаца, пријаве	Континуирано током године
Рад са децом која врше насиље – организовање појачаног васпитног рада и укључивање у друштвено користан рад ради развијања самоодговорног и друштвено одговорног понашања	Тим за заштиту, одељењске старешине, педагог, психолог	Ублажавају се и отклањају последице насиља и постиже се реинтеграција детета/ученика у заједницу вршњака и живот установе;	Евиденција, попуњавање предвиђених образаца образаца	Континуирано током године (по потреби)

Права, обавезе и одговорности свих у установи у превенцији насиља, злостављања и занемаривања

Запослени својим квалитетним радом (васпитно-образовним, образовноваспитним, васпитним, стручним и другим радом) и применом различитих метода, облика рада и активности обезбеђују подстицајну и безбедну средину. Запослени не сме својим понашањем да изазове насиље или допринесе насиљу, злостављању и занемаривању.

Одељењски старешина, наставник и стручни сарадник избором одговарајућих садржаја и начина рада доприносе стицању квалитетних знања и вештина и формирању вредносних ставова за узајамно разумевање, уважавање различитости, конструктивно превазилажење сукоба и др. и дужни су да обезбеде заштиту детета и ученика од произвољног или незаконитог мешања у његову приватност, породицу, дом или преписку, као и заштиту од незаконитих напада на његову част и углед.

Ученици као одговорни учесници у образовању и васпитању, ради превенције насиља, злостављања и занемаривања, обавезни су да: уважавају и поштују личност других – деце, ученика, запослених, родитеља и трећих лица; поштују правила установе и све оне акте којима се уређују њихова права, обавезе и одговорности; активно учествују у раду одељењске заједнице; као чланови ученичког парламента и школског одбора, посебно доприносе и учествују у

превентивним активностима; својим понашањем не изазивају, доприносе или учествују у насиљу и злостављању.

Родитељ је дужан да, у најбољем интересу детета и ученика: сарађује са установом; учествује у превентивним мерама и активностима; уважава и поштује личност свог детета, друге деце и ученика, запослених и других родитеља. Родитељ не сме својим понашањем у установи да изазове или допринесе појави насиља, злостављања и занемаривања.

Да би интервенција у заштити деце/ученика била планирана и реализована на најбољи начин, неопходно је узети у обзир следеће критеријуме:

- да ли се насиље дешава или постоји сумња на насиље;
- где се дешава – да ли се дешава у установи или ван ње;
- ко су учесници/актери насиља, злостављања и занемаривања;
- облик и интензитет насиља, злостављања и занемаривања.

На основу ових критеријума врши сепроцена нивооризика безбедност детета и одређују поступци и процедуре. У складу са проценом нивоа ризика и законском регулативом, доноси се одлука о начину реаговања:

- случај се решава у установи;
- случај решава установа у сарадњи са другим релевантним установама;
- случај се прослеђује надлежним службама.

Свака особа која има сазнање о насиљу, злостављању и занемаривању обавезна је да реагује.

Редослед поступака у интервенцији

Кораци су приказани у односу на следеће ситуације:

1. У случајевима насиља или сумње да се насиље дешава међу ученицима.
2. У случајевима када је ученик изложен насиљу или постоји сумња да је ученик изложен насиљу од стране одрасле особе запослене у школи.
3. У случајевима када је ученик изложен насиљу или постоји сумња да је ученик изложен насиљу од стране одрасле особе која није запослена у школи. Кораци у интервенцији су обавезујући.

1. Сазнање о насиљу – откривање је први корак у заштити деце/ученика од насиља. Оно се у установи најчешће одвија:

- опажањем или добијањем информације да је насиље у току;
- сумњом да се насиље дешава на основу:
- препознавањем спољашњих знакова или специфичног понашања ученика и породице, или
- путем поверавања, непосредно – од стране самог ученика и/или
- посредно – од стране треће особе (вршњака, родитеља, старатеља...).

2. Прекидање, заустављање насиља – свака одрасла особа која има сазнање о насиљу (дежурни наставник, учитељ/васпитач/разредни старешина, предметни наставник, сваки запослени у установи) у обавези је да реагује тако што ће прекинути насиље или позвати помоћ (уколико процени да самостално не може да прекиненасиље).

3. Смиривање ситуације подразумева обезбеђивање сигурности за ученика, раздвајање, разговор са актерима.

Консултације се остварују непосредно по појави сумње и/или по стицању информација о насиљу. Обављају се у оквиру установе:

- са колегом;
- са Тимом за заштиту;
- са психологом, педагогом, директором и школским полицајцем.

У зависности од сложености ситуације, консултације се могу обавити и са службама изван установе:

- са надлежном службом локалног центра за социјални рад;
- специјализованом службом локалне здравствене установе.

Консултације су важне да би се :

- разјасниле околности и на прави начин анализирале чињенице;
- проценио ниво ризика;
- направио план заштите;
- избегла конфузија и спречиле некоординисане акције, које могу водити поновном проживљавању искуства жртве.

У консултацијама треба:

- изнети детаљан, објективан опис насиља, без процена и тумачења, водећи рачуна о приватности ученика и других учесника у насиљу;
- одредити улоге, задатке и одговорности у установи;
- идентификовати улогу, задатке и професионалну одговорност